

NÁDASI ANDRÁS

Szükséges-e az iskoláknak a taneszköz-jóváhagyás és a jegyzék?

„Az oktatási miniszter az Országos Köznevelési Tanács közreműködésével dönt a könyv tankönyvjegyzékbe történő felvételéről, továbbá gondoskodik a tankönyvjegyzék közzétételéről, és kiadja a közoktatási intézmények kötelező eszköz- és felszerelési jegyzékét.”

„Az oktatási miniszter szabályozza a tankönyvvé nyilvánítás feltételeit és rendjét, a tankönyvjegyzék elkészítését és kiadását, a tankönyvjegyzékből való törlés és a tankönyvtámogatás rendjét, továbbá a taneszközzé nyilvánítás és törlés rendjét, a taneszközjegyzék elkészítését és kiadását, a kötelező eszköz- és felszerelési jegyzék kiadását.”

1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról

Az egyszerű válasz: *igen, a törvény értelmében is, sőt, a pedagógiai gyakorlat igényli – legalább is a jegyzéket, a taneszköz fejlesztők, gyártók, forgalmazók pedig szintén – legalább is a kritériumokat.*

A tanügyi törvények és rendeletek archívumaiban, és az iskolai értesítőkből¹ nyomon követhet?, hogy a tankönyvek mellett, a közoktatási intézmények gyakorlatában az 1850-es évektől jelennek meg szignifikánsan a didaktikai céllal szerkesztett fizikai és vegytani demonstrációs és kísérleti eszközök, matematikai, földrajzi, csillagászati modellek, célszerűen előállított biológiai száraz és nedves preparátumok, tematikus faliképek és sztereo fényképek.

Az 1900-as évek első felében már a tanszerkereskedésekben vásárolható és az Uránia Egyesülettől kölcsönözhető, szemléltető diasorozatok² mellett, az iskolák életében egyre nagyobb szerepet kaptak a gramofonlemez, majd a néma és hangos oktatófilmek is³. Szinte hihetetlen, hogy az oktató-vizsgáztató gép felfedezésével majdnem egyidejűleg jelenik meg a magyar oktatásban is egy mechanikus oktatógép, számtani és nyelvtani programokkal⁴.

A múlt század második felének meghatározó, új taneszközei az iskolarádiós és a televíziós adások, a mágneses hang-, és videofelvételek, majd az audiovizuális oktató-csomagok és a számítógépes oktató-, és interaktív multimédia programok. Az ezredforduló óta a digitális forrásközpontok, tudásbázisok, virtuális múzeumok, és e-learning rendszerek gazdagítják a palettát. Természetes, hogy a rendszerváltást követően a

hagyományos tankönyvek, elektronikus információ-hordozók kiadónak a száma megszorozódott.

A számítógép elterjedésével, s az Internet hatására létrejött a digitális tartalom-ipar. Eközben sok régi, nagyhírű finommechanikai, optikai tanszergyártó műhely, preparátor, oktatófilm stúdió megszűnt, vagy átalakult. Jelentősen megnőtt a taneszközök importja, és a taneszköz ellátás és kereskedelem klasszikus logisztikai rendszere is átalakulóban van. Az IKT rendszerek megjelenése lassan, de biztosan átalakítja a gyakorlatot, a pedagógusképzést, benne a szakmódszertanokat⁵ is. Az újdonságoknak nagy a publicitása, sok eszközt, rendszert, és módszert hirdetnek és ajánlanak, néha meggyőző kutatási eredmények, és kellően elemzett gyakorlati tapasztalatok nélkül. *Talán lenne értelme a „meggyőzésnek”, és a „korlátozásnak” egyaránt.*

Az ajánlott és kötelező taneszközök jegyzékei

Két évszázad tapasztalata, hogy a mindenkori, felelős oktatási kormányzat az aktuális technológiai, technikai színvonal által kínált eszközöknek az oktatásban való alkalmazására, bevezetésére igyekezett súlyt fektetni. Bizonyára ez is a magyarázata, hogy az iskolai gyakorlatot jelentősen meghatározó, ajánlott, vagy kötelező tankönyv-taneszköz jegyzékek kiadásának a tanügyben értékes hagyománya van, s ma is szükségét látja a szakma és a társadalom.

A hazai taneszköz ipar és -kereskedelem kialakulása és felvirágzása a világméretű és magyar tudományos technikai felfedezések korához, a *II. Ratio educationis*⁶ néven ismert rendelethez, a természettudományos oktatást szorgalmazó *Entwurf* magyarországi bevezetéséhez, s főként az *Eötvös-féle népoktatási törvény* életbe lépéséhez kötődik. A kiegyezést követően ugyanis a kötelező népoktatásról szóló, 1868. évi XXXVIII. tc. gyökeres változást hozott a taneszközök használatában és a taneszközök elterjedésében is.

A tanügyi hatóságok az 1868-as, új magyar népoktatási törvény idején erősen szorgalmazták az iskolák taneszközökkel való felszerelését, amelyről a hazai tanszertörténeti írások tanúskodnak. 1889-ben dolgozzák ki és teszik közzé az első taneszköz-jegyzékeket⁷, amelyeket később – 100 évig folyamatosan – kiadnak a népiskolák, elemi, polgári, kereskedelmi és ipariskolák, gimnáziumok, ill. később az általános és középiszkolák számára⁸. Ezek általában az alapeszközöket, a kötelező iskolai felszereléseket és az ajánlott eszközöket egyaránt tartalmazzák, nemcsak a reál, hanem a humán tantárgyak, sőt a szakmai tantárgyak vonatkozásában is. *A tartalmilag és didaktikailag jól kidolgozott ajánlások nemcsak az iskolafenntartókat, pedagógusokat orientálják, hanem a tanulókat és a szülőket is segítik, sőt, inspirálhatják a kutatókat, fejlesztőket, gyártókat és forgalmazókat is.*

A taneszköz-ügy fontosságát mutatja az 1877-től 1922-ig létező Országos Tanszermúzeum tevékenysége is. Funkciója sajátos, leginkább egy információs központra hasonlít, a legfontosabb feladatai – Gönczy Pál elgondolása alapján és Trefort Ágoston miniszter döntése szerint – a tanszerek gyűjtése mellett, a pedagógusok módszertani segítése, a tanszer engedélyezések és bírálatok intézése, a hazai tanszeripar pártolása, és a tanszerjegyzékek összeállítása. Az intézmény 1933-ban megszűnt, ezen funkciója a VKM hatáskörében maradt.

Említésre méltó még, hogy az 1978-as tantervi reform idején az egykori Országos Tanszermúzeum Állandó Tanszerjövahagyó Bizottságához hasonló, sajátos feladatot lát el az 1976-ban létesített *Oktatástechnológiai Tárcaközi Tudományos és Koordináló Tanács (OTTKT) Taneszköz Bizottsága*⁹. Az OTTKT TB a sorozatgyártásra kész taneszközök makettjeiről adott véleményt, és tett javaslatot a miniszter számára. Ez azt jelentette, hogy a taneszközök korrekcióit időben el lehetett végezni. Az Oktatási Minisztérium által az új tantervekhez előírt, a tanszerjegyzékben szereplő eszközök szorosan együttműködő létrehozói: a tantervi fejlesztéseket végző Országos Pedagógiai Intézet, az iskolai felszereléseket és hagyományos taneszközöket gyártó, és az ellátást végző Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat; az audiovizuális információhordozókat; diasorozatokat, fóliákat, filmeket, videókat, oktatócsomagokat fejlesztő Országos Oktatástechnikai Központ; és az állami Tankönyvkiadó Vállalat. Ebben az időszakban az iskolába kerülő, kötelező taneszközök költségeit 50-50%-ban a központi, ill. a tanácsi költségvetés fedezte. A központi, állami taneszköz-ellátási rendszer alternatíváját a tantervi, szakmethodikai, didaktikai, oktatástechnológiai kutatások, innovációk taneszközei jelentették. Bevezetésük finanszírozása az iskolafenntartótól függött, de rendszeres iskolai használatuk engedélyezése az igazgató hatáskörébe tartozott.

A taneszközök sokféleségéről és osztályozás lehetőségéről

Az OKM által deklarált elvárás, hogy jelenleg a tantervekből levezetett és a helyi sajátosságokhoz igazodó nevelési programoknak, sok más mellett, tartalmaznia kell az eszközök jegyzékét, az iskoláknak ill. a fenntartóknak, pedig kötelező biztosítani azokat. A közoktatási törvény 38.§ (1) bekezdése szerint az iskoláknak rendelkezniük kell a feladataik ellátásához szükséges feltételekkel. A 124.§ (20) bekezdés szerint a kötelező eszközök és felszerelések jegyzékét 1998-ban kiadták. A fenntartók többsége el is készítette azt az ütemtervet, melyben meghatározta, hogy milyen módon, milyen sorrendben és időrendben hajtja végre a kötelező eszköz és felszerelési jegyzék rendelkezéseit. (Ennek végső határideje 2003. szeptember 1. volt.) A fenntartók azonban, a kötelező eszközök és felszerelések beszerzésének átütemezése érdekében gyakran kérelemmel fordultak az egykori OKÉV-hez.

A szaktárgyak tanításához szükséges minimális eszköztárról a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 7. számú melléklete így rendelkezik: „A taneszközkészlet meghatározásához a 27/1978. (VI. 10.) MKM rendelet 3. §-ának (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján kiadott részletes tananyagot tartalmazó tantervi program nyújt segítséget. Taneszközzre van szükség minden olyan tananyag feldolgozásához, amelyik a szemléltetés, illetve tanulói tevékenység nélkül nem valósítható meg.” *A kötelező¹⁰ Nemzeti alaptantervhez, az érvényben lévő kerettantervekhez, az elfogadott helyi pedagógiai programokhoz, illetve az érettségihez szükséges, ill. ajánlott taneszközök meghatározását rendelet konkrétan nem tartalmazza, de a már említett „Hatékony tanítás – tevékeny tanulás” c. ajánlás jól használható, bár időközben sok új taneszköz született.*

Fontos kérdés, hogy melyek hát a tankönyvek mellett élő régi és új taneszközök? Elvileg a következő táblázat megmutatja, bár – a számítógép, az internet, és általában a

digitalizáció következtében – több eszköz már csak a szertárak mélyén létezik, de a történeti kategóriák didaktikai funkciót is jeleznek. A tankönyvek mellett, a taneszközök körébe a következők tartoznak:

3d szemléltető, demonstrációs eszköz	Tanuló-kísérleti és munkaeszköz eszköz	Vizuális szemléltető taneszköz	Tömegmédia, audiovizuális programcsomag	Tematikus oktatócsomag, multimédia	Számítógépes program, rendszer	Digitális on-line taneszköz
Földgömb, éggömb	Applikációs táblai készlet	Faliterkép, dombortérkép	Tudományos és oktatófilm	Multimédia oktatócsomag	Oktató, gyakorló, teszt program	Digitális könyvtár
Tanári kísérleti eszköz	Didaktikus játék	Falikép, poszter, tabló	ITV, IR, interpretáció	Tanulói programcsomag	CAI, CAL, CMI, CBT, TBT	Multimédia forrásközpont
Modell, Makett, 3D metszet	Kísérleti eszköz, modell	Diasorozat, diafilm	Hanglemez Hangkazetta	Pedagógiai programcsomag	Audio CD lemez, Oktató DVD	Digitális tudásbázis
Mérőeszköz, műszer	Laboratóriumi készlet	Írásvetítő fólia, modell	Hangosított diasorozat	Komplex av média rendszer	Multimédia oktatóCD-ROM	E-learning kurzus
Applikációs táblai készlet	Logikai fejlesztő készlet	Nyomatott képsorozat	Diaporáma, multivízió	Nyelvi labor programok	Fotó CD, ppt, képgyűjtemény	Virtuális science laboratórium
Növény-, állat preparátum	Manipulációs készlet	Dinamikus optikai ábra	Oktatógépi program		Szimulációs program, VR	Virtuális múzeum
Minta, kőzet-, növénytár	Mérőeszköz, műszer	Mikroszkopikus metszet	Videokazetta, képlemez		Interaktív tábla anyagok	

Az eszközök teljes körű számbavétele problémás, a tartalom- és módszerhordozó taneszközök taxonómiai rendezése még várat magára. A klasszikus demonstrációs és audiovizuális szemléltető taneszközök értékelése¹¹ és beillesztése a tanítás-tanulás folyamatába viszonylag egyszerű, elsősorban azért, mert az alkalmazást a tanár irányítja. A tevékenykedtető, tanuló-kísérleti eszközök, tanulási csomagok mellett, az önálló tanulást segítő információhordozók tipikus és általános példái a korábban használt programozott tankönyvek, oktatógéppel, számítógéppel működtetett programok újabb változatai, a multimédia oktatóprogramok, a hálózaton elérhető digitális tananyagok, e-learning rendszerek. Ez utóbbiak didaktikai potenciálja jelenleg is kutatás tárgya. Konkrét, tantárgy-specifikus, ill. készségfejlesztő taneszköz-értékelési és minősítési program és munka esetleges felvállalására gondolva, utalnunk kell az oktatástechnológiai kutatások korábbi eredményeire, amelyek szerint:

1. A tankönyveket kivéve, egyik hagyományos, audiovizuális, elektronikus médiumnak sincs *általában* kitüntetett szerepe az eredményes és hatékony tanítás-tanulás megvalósulásában. (Nem minden új eszköz alkalmas minden célra, egy célra több eszköz is használható, eltérő hatékonysággal.)
2. Mindegyik taneszköz *speciális információközlési, képességfejlesztési lehetőségekkel* rendelkezik és sajátos tanulási környezetet igényel és teremt. (A lényeg-

gi médium-jellemzők mellett jelentős szerepük van a technikai médium-jellemzőknek is.)

3. Az információ-feldolgozás eredményessége nagymértékben függ a tananyag tartalmának, struktúrájának és a taneszköz jellemzőinek az *összehangoltságától*. (Nem képezhető le adekvát módon minden struktúra minden információhordozóra.)
4. Az eredményes taneszköz használatot meghatározza a tanulók egyéni és életkori sajátosságainak, képességeinek különösen a *kognitív szintjének* figyelembe vétele. (A változatos szemléltetés illetve a részletezettség, ismételhetőség differenciálási lehetőség.)
5. A tanárok által determinált felhasználás módszere, az egyes taneszközök és a teljes folyamat *tervezettsége* az eredményesség szempontjából kardinális pont. (A rendszerszemlélet érvényesítve a fejlesztés során optimálisan kidolgozott, bizonyítottan hatékony taneszközt az alkalmazás során lehet eredménytelenül is használni.)

A taneszközök értékelési módozatairól

A taneszköz-értékelési, minősítési probléma viszonylag triviális; alap-, keret, helyi tantervek és pedagógiai programok vannak, készültek és készülnek. Ezekhez illeszkedően számos új, ajánlott, vagy szabadon választható tankönyv, demonstrációs és kísérleti, audiovizuális és elektronikus tanszer, CD-ROM és hálózati multimédia, oktatócsomag, komplex digitális tananyag, programcsomag, kurzus jelentik meg az oktatómédia piacon. Az alapkérdés az, hogy jobban tudunk-e tanítani, ha ezen anyagokat, eszközöket használjuk, és egyáltalán egy-egy új médiumot, taneszközt milyen kritériumok alapján, hogyan értékelünk. A gyakorlati kérdés még egyszerűbb, nevezetesen: milyen alapon készül a közoktatási tankönyv- illetve taneszközjegyzék? Ha a „digitális pedagógia” képviselőinek nyilatkozatai mellett áttekintjük a taneszköz szakirodalmat, az eszközök, médiumok számbavételén, mindenhatóságát vagy lélekromboló hatását jósoló írásokon kívül számos lényegi, jól definiált *kutatási* probléma is megjelenik.

Nevezetesen: az egyes kategóriákba besorolt és folyamatosan fejlődő *médiumok, médiarendszerek és média-jellemzők meghatározása*; a képzési, tantervi céloknek *megfelelő taneszköz rendszerek kiválasztására* szolgáló elvi alapok, szempontrendszer, algoritmus keresése; az iskolai *alkalmazás* elfogadottságának, gyakoriságának, módszereinek, eredményességének és hatékonyságának *kvalitatív vagy kvantitatív értékelése*. A taneszközök értékelésének speciális kulcsfogalmi a következők: média-kiválasztás; szakértői véleményezés, bírálat; tesztelés, formatív és szummatív értékelés; fejlesztő kipróbálás; beválás- és hatékonyságvizsgálat. A taneszköz értékelés irányzatai és módozatai tehát igen változatosak.

Javaslatok és gyakorlati megfontolások

A jelenleg hatályos közoktatási törvény már 16 éve előírja – a hagyományos és, talán az elektronikus tankönyveket kivéve – nincsen hivatalos taneszközjegyzék, és a taneszközzé nyilvánítás és törlés rendje sincs egyértelműen szabályozva. Az Országos Köznevelési Tanács Tankönyv és Taneszköz Bizottságának Szervezeti és Működési Sza-

bályzata formailag tartalmazza a feladatot, de taneszköz bírálatra – OKM szabályozás, rendelet hiányában – nem volt precedens, kivéve az audiovizuális és elektronikus taneszközöket. A helyzet néhányunk számára mulasztásos törvénysértésnek tűnik, de nem ez a fő gond. A szabályozás egyrészt azért fontos, mert a korábban központosított taneszköz-fejlesztés és ellátás a tanszeripar privatizálódásával megszűnt, és ezzel alapvetően új helyzet keletkezett. A tanszeripar és kereskedelem spontán csak olyan termékekkel foglalkozik, melyeknek előállítása, ill. eladása gazdaságos ill. nyereséges. Optikai pad még kapható, de Whiting-féle deszkás ingát, amely akár érettségi feladathoz is szükséges lehet, helyben, az iskolában kell gyártani (!?), noha a hazai taneszköz-gyártók, -forgalmazók, kiadók, műhelyek száma, nem számítva a könyvkiadókat, kb. 200.

A helyzet nem reménytelen, egy korábbi rendelet az elvi, „funkcionális” taneszköz-listát¹², a hatályos, pedig a kötelező alap-felszerelési jegyzéket¹³ tartalmazza. E fontos lista az iskolaépület funkcionális egységeinek, pl. a tantermek bútorzata, az oktatás- és információtechnika, szóval az infrastruktúra specifikációiból áll össze. Ezek nem tartalom- és módszerkövetítő, oktató médiumok, hanem valóban alapfelszerelések. A taneszközöket illetően az egyik legértékesebb dokumentum az Oktatási Minisztérium által 2002-ben kiadott „Hatékony tanítás – tevékeny tanulás” címet viselő, a taneszközök kiválasztásához készített szakmai ajánlás. (www.tanszertar.hu) Ez, az egyes tantárgyak témakörei szerinti bontásban tartalmazza minimális, és ajánlott szemléltető, tanári demonstrációs, ill. tanulói tevékenykedtető taneszközöket, iskolatípusok szerint, évfolyamonként. Az iskolai gyakorlatban használatos, vagy inkább hozzáférhető kísérleti és demonstrációs, grafikus, audiovizuális és elektronikus taneszközök, információhordozók száma már közel 40 000 tétel. Új műfajként jelent meg az érettségihez szükséges „eszközrendszer”, amelynek megléte az iskolákban – jegyzék hiányában – bizonytalan.

A „jegyzék-előkészítő”, taneszközökkel hivatalból foglalkozó, illetékes OKM háttérintézmény lehetne az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet¹⁴, civil részről pedig akár a HunDidac Szövetség és a TANOSz. Az OFI-OPKM-nek, a miniszter által jóváhagyott alapító okiratában ill. szervezeti és működési szabályzatában, jelenleg a taneszközökkel kapcsolatban a következő feladat szerepel: „Az OPKM „a pedagógiai szakmai szolgáltatások keretében teljes körűen gyűjti, feldolgozza és szolgáltatja a köteles-példányként beérkezett tankönyveket és taneszközöket, székhelyén központi bemutatóhelyet működtet. . . . A Calderoni Taneszköz Információs Központ Programiroda feladatai, többek között:

- a) A Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis (META) fejlesztése és szolgáltatása tanárok, iskolafenntartók, szakmai szervezetek részére.
- b) A Magyar Taneszköz Etalontár; szemléltető, kísérleti eszköz, audiovizuális és digitális oktató média gyűjtemény gyarapítása és gondozása.
- e) Részvétel az OKM közoktatási és felsőoktatási taneszköz programjainak kidolgozásában, az OKNT Tankönyv és Taneszköz Bizottságában.

Az említett Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázisban regisztrált, adatközlő cégek száma 75, és közel 7 000 taneszközt tartalmaz. Az 1992-ben alapított, közel 120 tagot számláló HunDidac Magyar Taneszköz-gyártók, Forgalmazók és Felhasználók Szövetsége által kifejlesztett, az Oktatási Minisztérium támogatásával 2002-ben létrehozott META jelenleg is az OFI-OPKM-ben működik. Az Interneten, a www.tanszer-

tar.hu címen található, és az iskolafenntartók, iskolák, pedagógusok, szülők és diákok informálását, valamint a kutatók, fejlesztők, gyártók, kiadók és forgalmazók orientálását egyaránt hivatott szolgálni. Segítségével a taneszközök a Nemzeti alaptanterv, ill. a kerettantervben meghatározott tantárgyak, tantervi modulok, iskolatípus, évfolyam és eszközfeleség szerint kereshetők. Az interaktívan használható adatbázis tartalmazza az egyes taneszközök megnevezését, tantárgyi besorolását, rövid funkcionális és tartalmi leírását, jellemzőit, árát, gyártóját és forgalmazóit. Az adatbázist a gyártók és forgalmazók táv-adatszolgáltatással folyamatosan frissítik. Keresőrendszere korszerűsítendő, mert nem tartalmazza az érettségihez szükséges taneszközök szerinti válogatás lehetőségét, a készségfejlesztés eszközeit, s az újabban kialakult, elektronikus taneszköz-féleségeket sem.

A taneszköz ügynek van tehát törvényi háttere, potenciális szakmai gazdája, létezik magyar taneszköz fejlesztés, ipar és kereskedelem, az OKM és az OFI-OPKM hivatalból felel érte, a Tankönyv és Taneszköz Bizottság az OKNT irányítása és ellenőrzése mellett átruházott hatáskörben ellátja a közoktatásról szóló 1993. évi LXXXIX. törvény 93. § (1) bekezdése f) pontja, és a 96. § (3) bekezdés c) pontjában, valamint a 23/2004 (VIII. 27) OM rendeletben nevesített feladatot. Ezek szerint az „átruházott” feladataink a következők lennének: 93. § (1) f): az Országos Köznevelési Tanács közreműködésével dönt a könyv tankönyvjegyzékbe történő felvételéről, továbbá gondoskodik a tankönyvjegyzék közzétételéről, és kiadja a közoktatási intézmények kötelező eszköz- és felszerelési jegyzékét; 96. § (3) c): Az Országos Köznevelési Tanács figyelemmel kíséri és véleményezi a tankönyvellátást és a tankönyvvé nyilvánítás folyamatát. A harmadik feladatot illetően gond, hogy a citált, a tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló 23/2004. (VIII. 27.) OM rendeletben¹⁵ csak, és kizárólag a szakképzési célú, és a digitális taneszközökről esik szó, amelyekkel mi nem foglalkozunk, de minek is, hiszen „a Digitális Tananyag Minősítő Bizottság (DTMB) az OKNT irányítása és ellenőrzése mellett átruházott hatáskörben látja el az 1993. évi LXXXIX. számú közoktatásról szóló tv. 93. § (1) bekezdése f) pontja, a 96. §-ának (3) bekezdés c) pontjában, valamint a 23/2004 (VIII. 27) OM rendeletben nevesített feladatokat.” Elsőként ez a kérdés tisztázandó.

A TTB részéről javasolt a tudományos álláspont és a terminológiai kérdések tisztázásának szorgalmazása. Ennek megismerése mellett, peremfeltétel a praktikus taneszköz definíció. Az erre vonatkozó javaslat: „*Taneszköz minden olyan hazai vagy külföldi eredetű eszköz és információhordozó, amely annak készült, az iskolákban folyó nevelés és oktatás tartalmát valamilyen formában megjeleníti, vagy tárolja, az iskolai tanítás és tanulás folyamatát segíti, továbbá mindazok a segédeszközök, amelyek a tanulás-tanítás folyamatában a tantervi, érettségi követelmények teljesítéséhez közvetlenül szükségesek.*”, gyakorlati megoldás egy korrekt táblázat a taneszközökről, taneszköz rendszerekről.

Alapfeltétel még, hogy az ajánlott ill. nélkülözhetetlen taneszközök jegyzékét egy, az OKM, vagy az általa felkent testület által kiadott rendelet és normatíva tartalmazza, amely az interneten is elérhető. A forgalomban lévő jegyzékek és ajánlások felülvizsgálata elengedhetetlen. Az érettségi követelmények szerinti „kimenet” szabályozás, a „kompetencia-alapú” tanítás és tanulás feltételrendszerének kidolgozatlansága, vala-

mint a természettudományos tantárgyak tanításának társadalmi-gazdasági érdekek, és értékek menti korszerűsítése támasztja alá. A közzétételre javasolt és alkalmas a Tanügy-igazgatási Szakportál (<http://www.kir.hu>), amely a tankönyveket illetően is szolgáltat, illetve a Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis (<http://www.tanszertar.hu>). *A tankönyv is taneszköz, a digitális információhordozó is, ezért elvileg a taneszközöket egységesen, de az iskolai gyakorlat szempontjából funkcionálisan kell kezelni.*

A tanulók személyes használatában lévő taneszközök, hagyományos és digitális tankönyvek önálló jegyzéke ezért indokolt, és ezért célszerű, hogy iskolaépület és infrastruktúra részét képező alapfelszerelések, a táblák, bútorzat, vetítő eszközök, számítógép, intranet stb., is önálló jegyzékben szerepeljenek. Fontos feladat a párhuzamos tanulócsoportok száma, ill. az egyéni tanulást szolgáló eszközök esetén, a tanulói létszám szerinti, iskolai normatíva kidolgozása.

Ha mindez rendelkezésre áll, deklarálandó, hogy a taneszköz jegyzékbe vételéhez az engedélyt minden taneszköz fejlesztő, gyártó, illetőleg belföldi forgalmazó kérheti, amennyiben a benyújtott eszköz a vonatkozó egészségügyi, biztonságtechnikai és minőségi előírásoknak bizonyítottan megfelel, és a normatívában szerepel. A kérelem elbírálásának feltétele: a taneszköz mintapéldányának, etalonjának átadása, ill. helyszíni bemutatása, a műszaki, pedagógiai dokumentációk rendelkezésre bocsátása, pedagógiai szakmai referenciák, vélemények benyújtása. Meghatározandó, hogy a kérelmet és az előterjesztéshez szükséges kellékeket hova kell benyújtani, mi a szerepe a hivatalnak, a szakintézményeknek és az OKNT-TTB-nek. A legsürgősebb gyakorlati teendők ezért, amelyeket az illetékesek figyelmébe kell ajánlanunk:

- a taneszközökkel kapcsolatos rendeletek harmonizálása,
- a taneszközjegyzékek és ajánlások elemzése, aktualizálása,
- a taneszköz értékelési szempontrendszerek és módszerek áttekintése,
- a taneszköz-metodikai szakértők kompetenciáinak meghatározása és közzététele,
- érdekegyeztetés, feladat-megosztás a hatóságok, szervezetek és háttérintézmények között.

Jegyzetek:

- ¹ Az 1849-ben megjelent Entwurf tette kötelezővé az évkönyvek megjelentetését elsősorban a középiskolák számára. A rendelet értelmében az 1850/51-es tanévtől kezdtek az iskolák rendszeresen közzétenni értesítőiket, amelyekben fellelhetjük – többek között – a végzett tananyag rövid jelzését; a használt tankönyvek jegyzékét; a könyv- és szertárak gyarapodását és állapotát, Noha az iskolai értesítők kiadása 1949-ben megszakadt, az 1980-as évektől kezdve előbb szórványosan, az 1990-es évektől pedig ismét rendszeresen megjelennek. Érdemes lenne elemezni őket „tanszerileg”.
- ² Az Uránia tudományos ismeretterjesztő egyesület 1897-ben alakult, lényegében diapoizítív-sorozatokat gyártó és kölcsönző intézményként. Diapoizítív-sorozatait

vetítógépekkel együtt lehetett bérelni. 1911-ben megjelent katalógusában 40.000 diaképet ismertetett. (Bíró Ferenc: *A dia, mint szemléltetőeszköz, az oktatás történetében*. In: *A szemléltetés évszázadai*. OPKM. Budapest, 2000. 113-13. l.)

³ Európa első oktatófilm stúdiója a Budapesten, 1913-ban alapított Pedagógiai Filmgyár. Jogutódja a VKM 1934-től működő Oktatófilm Kirendeltsége, 1944-ben már 332-féle oktatófilmet kölcsönzött. Az állami oktatófilm, ill. videó-gyártás az Országos Oktatástechnikai Központ 1989-es „spontán” privatizálásával véget ért.

⁴ Az oktatógépek atyja, S.L. Pressey 1925-ban számolt be találmányáról (*The English Journal*, Vol. 14, No. 7, pp. 529-535). Az első, magyar gyártmányú önkormányozható készülék 1931-ben készült, a hátoldalán lévő patent szövege: *A m. királyi valóság- és közokt. minisztérium 39442/931 sz., a Székesfőváros tanácsa 1888500/931 sz. alatt elismerte*. (Nádasi A.: *Az oktatógépek története*. In: *A szemléltetés évszázadai*. OPKM. Bp., 2000. 140-155. l.)

⁵ Pl.: Digitális pedagógia a kémia tanításában, http://ikt.sulinet.hu/segedletek/digit_term.pdf

⁶ A *Ratio educationis* hatására a kisebb – főleg nemzetiségi – falusi iskolákba királyi rendelettel kerülnek tan- és iskolaszerek. Az 1806-os *Ratio educationis*, a kisgimnáziumokról és a gimnáziumokról szóló fejezetekben (67. és 84. §) a matematikai földrajz tanításához ajánlja a *mesterséges földgömb és éggömb* használatát, valamint azt, hogy a természetrajz oktatásához *nyújtsanak segítséget a természetrajz szertárák; természetrajzi, fizikai, mechanikai, földmérési és képűjtemények* (271. §).

⁷ A taneszközjegyzék rendszerint az oktatásért felelős miniszter rendeletei alapján összeállított olyan lista, amely a közoktatásban szükséges és központi forrásokból biztosított vagy beszerzésre ajánlott taneszközöket sorolja fel. Példák: A VKM rendelete a történelmi szemléltetőeszközök tárgyában 1892. II. 27.; a VKM 72706/1910. rendelete az elemi népiskolák számára ingyen biztosított taneszközökről; Az oktatási min. 2/1977. (II. 17.) OM sz. rendelete az iskolai taneszközök beszerzéséről és használatáról. Az utolsó jegyzékek, az 1986-ban megjelent VI. Összesített általános iskolai taneszközjegyzék. (Bp. 1986.), ill. a Középfokú iskolák III. sz. taneszköz jegyzéke (M. Közlöny, 1986.). Jelenleg, a piaci alapon nyugvó taneszköz ellátás korában e jegyzékek kibocsátásának folyamata rendezetlen. – Ir. Tompa K.: *Ismét a taneszközökről*. Iskolakultúra, 1992. 9. 22–27.

⁸ A taneszköz jegyzékek és bírálatok 1906-tól, a m. kir. Vallás és Közoktatási Minisztérium havonta kiadott, az „*Országos Paedagogiai Könyvtár és Tanszermuzeum Hivatalos Értesítője*” c. folyóiratában jelentek meg. Az egyik leg részletesebb – közel 2.000 tételt tartalmazó – hivatalos lista az „Országos Paedagogiai Könyvtár és Tanszermuzeum Tanácsa és Szakbizottsága” által összeállított, „*A polgári fiú- és leányiskolák számára szükséges taneszközök jegyzéke, amely kiadott a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszter 1908. évi április hó 13-án 9333 sz. rendeletével*”. A Calderoni Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság 1910-ben kiadott „60. sz. árjegyzék a tanszerekről” c. katalógus, amely messzemenően „*a polgári iskolai normáljegyzék figyelembevétele mellett van összeállítva*”, gyakorlatilag azonos a hivatalos jegyzékkel.

- ⁹ Az oktatásügyi miniszter 3/1976. (X. 11.) OM sz. rendelete Oktatástechnológiai Tárcaközi Tudományos és Koordináló Tanács létesítéséről; Tompa K.: *Ismét a taneszközökről*. Iskolakultúra, 1992. 9. 22–27.
- ¹⁰ A NAT nem hagyományos értelemben vett tanterv, hanem alap a kerettantervek, a különböző tantervi változatok és a helyi tantárgyi programok számára. A NAT kötelező jellege azt jelenti, hogy a kerettantervekben, a tantárgyi programokban, *tananyagokban és más taneszközökben érvényesítendő a kiemelt elvek*; helyet kell adni a műveltségi területeknek, részterületeknek, témaköröknek; olyan tananyagokat, tevékenységeket kell előtérbe állítani, amelyek megalapozhatják az általános és részletes fejlesztési követelmények megvalósítását; minden tanuló számára megteremtik legalább a minimális teljesítmények eléréséhez szükséges szakmai feltételeket.
- ¹¹ A taneszköz, oktatómédia-kiválasztás és az értékelés az új, elektronikus és komplex taneszközök színrelépésével azért kap nagyobb jelentőséget, mert a tanulásirányítási funkció időlegesen nem a tanár, hanem a program ill. a tanuló kompetenciája.
- ¹² Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. – funkcionális taneszköz lista. A rendszerváltást megelőző, az iskolák alapvető taneszközeiről szóló jegyzékek 26051/1973 (MK 1973. 4.sz.), 26184/1974. (MK 1974. 10.sz.), 114/1975 (MK 9.) OM sz., 2/1977.(II. 17.) OM sz. közlönyökben fellelhetők. Az „Elvi taneszköz-koncepció” az OM 1976. márc. 9-i vezetői értekezletén elfogadott anyag az OPI sokszorosításában jelent meg.
- ¹³ A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 7. számú melléklete – JEGYZÉK a nevelési-oktatási intézmények kötelező (minimális) eszközeiről és felszereléséről
- ¹⁴ Az OFI honlapján olvasható alapító okirat: <http://www.ofi.hu/index.php?group=1&page=139> , a HunDidac honlapja <http://hunidac.uw.hu/> oldalon található.
- ¹⁵ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400023.OM

András Nádasi: Is the registration and approval of school equipment necessary?

Since the fifties of the 19th century different educational appliances has been appeared in the practice of national public education. Following a significant developing tendency these appliances are present nowadays also in the weekdays of schools. With changing of applied educational appliances, also the sense of the practice of registration and regulation of school equipmnet has been modified, but it was always valid. Although the almost two decades existing Law of Public Education provides these issues also, but relating paragraphs have not been enforced up to now. For the elimination of these violation of law a comprehensive and genuine proposal is made in this survey.